

Kilka interesujących grzybów z rzędu *Helotiales*

Several interesting fungi of the order *Helotiales*

ALICJA BOROWSKA

Wśród grzybów, które zebrałam w ciągu ostatnich trzech lat (1965—67) na terenie rezerwatu Jedlina koło Mińska Mazowieckiego, oraz wśród materiałów zebranych w rezerwacie w Białowieży i przekazanych mi w tym czasie przez różne osoby stwierdziłam interesujące gatunki z rodziny *Hyaloscyphaceae* i *Dermataceae*, rzadko dotychczas notowane w Polsce.

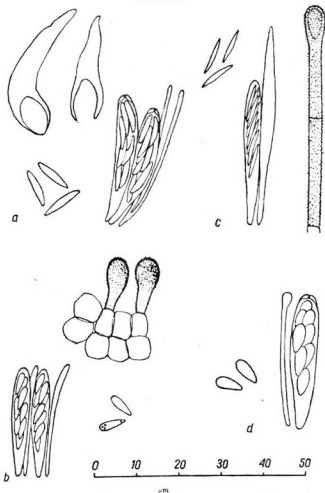
Hyaloscyphaceae

Unguicularia unguiculata van Höhnelt charakteryzuje się białawymi urnowatymi apotecjami, do 400 μm ϕ , z zewnątrz pokrytymi hakowato wygiętymi, bezbarwnymi włoskami. Włoski 40—60 μm , z wyraźnym światłem u podstawy. Worki cylindryczne, niekiedy lekko wygięte, 30—40 \times 5—7 μm , ośmiozarodnikowe, z wyraźną porą na szczycie. Zarodniki jednokomórkowe, wrzecionowate, 10—12 \times 2,5—3 μm , w dwu rzędach w worku. Wstawki bezbarwne, jednokomórkowe, równowąskie, zaokrąglone na szczycie, rzadko blisko podstawy rozgałęzione, do 2 μm szerokie, dłuższe od worków o 5 μm (ryc. 1 a).

Grzyb ten występował wczesną wiosną i późną jesienią 1965 i 1966 r. w rezerwacie Jedlina w zespołach grądowych i w borze mieszanym, gdzie wytwarzał liczne owocniki na opadłych igłach jodłowych leżących w ściółce.

Omawiany gatunek został opisany przez van Höhnelt na podstawie materiału zebranego w marcu 1905 r. w Lasku Wiedeńskim. Nigdzie nie znalazłam wzmianki na temat rozmieszczenia geograficznego tego gatunku grzyba. W Polsce dotychczas również nie był notowany.

Dasyscyphus acuum (Alb. et Schw. ex Fr.) Sacc. Owocniki mają kształt małych talerzyków do 500 μm ϕ uformowanych na krótkim (150 \times 70 μm) trzoneczku. Dojrzałe wilgotne apotecja są białe, natomiast u wysuszonych excipulum staje się różowe z brązowym odcieniem, pokryte śnieżnobiałymi włoskami, a teczum ciemnobezowe. Komórki exci-

Ryc. 1. Szczegóły budowy mikroskopowej owocników
 Details of microstructure of apothecia

a — *Unguicularia unguiculata* van Böhmel: włoski, worki, wstawka i zarodniki (hairs, asci, paraphysis and spores); b — *Dasyscyphus acuum* (Alb. et Schw. ex Fr.) Sacc.: komórki excipulum i włoski, worki i wstawki, zarodniki (excipular cells with hairs, asci and paraphysis, spores); c — *Dasyscyphus pudicellus* (Quéél.) Sacc.: zarodniki, worek, wstawka, włoski (spores, ascus, paraphysis, hair); d — *Naevea minutissima* (Auersw.) Rehm: zarodniki, wstawka i worek (spores, paraphysis and ascus)

pulum o wymiarach $6,5-9,5 \times 6,7-7,6 \mu\text{m}$. Włoski hyalinowe, cienkościenne, maczugowate, $12,5-15 \times 3-4 \mu\text{m}$, na szczycie $4,7-6,7 \mu\text{m}$, pokryte małymi brodaweczkami. Worki wąskocyldryczne, ośmiozarodnikowe, $24-28,5 \times 4-5 \mu\text{m}$. Zarodniki bezbarwne, jednokomórkowe, $4-5 \times 1-1,5 \mu\text{m}$, cylindryczne, zwężone z jednej strony, niekiedy z drobnymi kropelkami tłuszczu. Wstawki wąskie ($2 \mu\text{m}$), niewiele dłuższe od worków, bezbarwne (ryc. 1 b).

Apotecja *D. acuum* rozwinęły się na igłach jodły (zebranych 6.XII.66 r. i 1.IV.67 r.) po 2 miesiącach od chwili umieszczenia ich na wilgotnej bibule w szalkach Petriego, w temperaturze pokojowej. Stwierdziłam masowe pojawienie się tego grzyba również w terenie, 31.VII.67 r., także na igłach *Abies alba* leżących pod stertą obciętych gałęzi. Schroeter (1908) zaznacza, że grzyb ten wyrasta również na opadłych igłach *Pinus silvestris* lub *Picea excelsa*, lecz ja tego nie stwierdziłam.

W Polsce znane były dotychczas tylko dwa stanowiska tego gatunku: Oborniki Śląskie i Kalwaria w woj. katowickim (Schroeter 1908).

Dasyscyphus pudicellus (Quél.) Sacc. Tworzy apotecja o średnicy do $600 \mu\text{m}$, na długich $400 \times 50 \mu\text{m}$ trzoneczkach, pokryte z zewnątrz długimi włoskami. Hymenium młodych owocników jest białe, w miarę dojrzewania różowieje, aby u dojrzałych owocników przybrać barwę czerwono-brązową. Excipulum białe wysychając zabarwia się brązowo. Włoski cylindryczne, wyraźnie rozszerzone na szczycie do $6,5 \mu\text{m}$, z jedną przegrodą poprzeczną, najczęściej $60 \times 4 \mu\text{m}$, cienkościenne. Na całej powierzchni włosków są wyraźne brodawki. Worki cylindryczne, $30-37 \times 4-5 \mu\text{m}$ (Rehm 1895: $33-40 \times 4 \mu\text{m}$; Dennis 1949: $26-33 \times 4-4,6 \mu\text{m}$). Zarodniki wąskowrzecionowate, bezbarwne, $7-11 \times 1,5 \mu\text{m}$, jednokomórkowe, w worku położone dwurzędowo. Wstawki lancetowate, jednokomórkowe, bezbarwne, około $15 \mu\text{m}$ dłuższe od worków (ryc. 1 c).

Grzyb ten wytworzył owocniki na martwych źdźbłach *Calamagrostis* sp. zebranych w Białowieży 28.IV.67 r. w zespole *Pino-Quercetum serratuletosum*, po 1 miesiącu od chwili umieszczenia szczątków trawy na wilgotnej bibule.

D. pudicellus był notowany w Polsce pod nazwą *Lachnum pudicellum* (Quél.) Schroeter przez Schroetera (1908) w Konotopie (woj. zielonogórskie) na *Juncus leersii*. Eichler (1907) podaje, że zebrał owocniki tego grzyba na *Juncus effusus* koło Międzyrzecza, w swojej pracy umieścił go pod nazwą *Erinella pudicella* Quél. Opis grzyba podany przez Eichlera nie uwzględnia istotnych cech gatunku, a wymiary worków ($40-60 \times 5-6 \mu\text{m}$) tak odbiegają od danych innych badaczy, że należy sądzić, iż znaleziony przez Eichlera grzyb został błędnie oznaczony. Brak okazów zielnikowych nie pozwala na sprawdzenie ozna-

czenia, ale na podstawie opisu wydaje się, że mogły to być okazy *Dasyscyphus diminutus* lub *D. rhodoleucus*, które są również spotykane na *Juncus*.

Dermataceae

Naevia minutissima (Auersw.) Rehm wytwarza owocniki gromadnie na dolnej i górnej stronie martwych liści dębu. Apotecja młode są płaskie, o średnicy do 250 μm , początkowo ciemnobrązowe, pogrążone w tkance liścia; starsze stają się lekko wypukłe, wreszcie excipulum pęka tworząc 3 lub 4 trójkątne klapki odsłaniające kremowe, galaretowate hymenium. Worki eliptyczno-maczugowate, 30—40 \times 7—9 μm , ośmiozarodnikowe. Pora na szczycie worka barwi się pod wpływem działania J + KJ na kolor fioletowy. Zarodniki bezbarwne, jajowate, jednokomórkowe, 7,8 \times 3—3,5 μm , leżące w worku w dwu rzędach. Wstawki bezbarwne, maczugowato rozszerzone na szczycie, tej samej długości co worki (ryc. 1 d).

Grzyb ten zebrałem w Jedlinie 1.V.67 r. na ubiegłorocznych liściach dębowych leżących w ściółce w grądzie, a 1.VI.67 r. również w grądzie i w borze sosnowym.

N. minutissima była notowana w następujących miejscowościach: na drewnie *Quercus robur* — Górzec, Miękinia, Oleszna, Pątnów, Rościszów, Turów, okolice Wołowa (woj. wrocławskie), okolice Żagania, Zielona Góra (woj. zielonogórskie), Wołczyn (woj. opolskie); na drewnie *Q. sessilis* — Zielona Góra; na drewnie *Acer platanoides* — Wołów (woj. wrocławskie); na drewnie *A. pseudoplatanus* — okolice Wołowa (woj. wrocławskie) — Schroeter (1908).

Wydaje się, że *N. minutissima* należy do grzybów często występujących w Polsce, lecz rzadko znajdowanych z powodu bardzo małych wymiarów apotecjów zbliżonych kolorem do zabarwienia martwych liści dębowych, na których się rozwijają. Podczas zbierania materiału w terenie mogą one łatwo ująć uwadze nawet przy użyciu lupy, tym bardziej, że równocześnie z niepozornymi owocnikami *N. minutissima* na tych samych liściach często wyrastają większe i efektowniejsze apotecja *Dasyscyphus capitatus* i *D. fuscescens*.

Jak wynika z powyższych danych rezerwat Jedlina jest interesującym obiektem botanicznym, gdyż tutaj stwierdzono po raz pierwszy w Polsce występowanie *Unquicularia unquiculata* van Höhnelt, po raz trzeci — *Dasyscyphus acuum* (Alb. et Schw. ex Fr.) Sacc., oraz po raz pierwszy w woj. warszawskim — *Naevia minutissima* (Auersw.) Rehm. W Białowieży zaś znajduje się drugie w Polsce stanowisko *Dasyscyphus pudicellus* (Quél.) Sacc.

Opracowane materiały zostały złożone w Zielniku Zakładu Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego.

Pani Prof. dr Alinie Skirgiello serdecznie dziękuję za cenne rady i wskazówki oraz za umożliwienie mi korzystania z kartoteki stanowisk grzybów w Polsce. Dr. Andrzejowi Batko i mgr. Tomaszowi Majewskiemu dziękuję za zebra-
nie i przekazanie mi próbek ściółki pobranych w rezerwacie w Białowieży.

Zakład Systematyki i Geografii Roślin
Uniwersytetu Warszawskiego

SUMMARY

The author reports some new sites in Poland of four fungi of the families *Hyaloscyphaceae* and *Dermataceae*. The fungi were collected in the period 1963–1967 on the following sites: *Unguicularia unguiculata* van Höhnelt and *Dasyscyphus acuum* (Alb. et Schw. ex Fr.) Sacc. on fallen needles of *Abies alba*, *Naevis minutissima* (Auersw.) Rehm on fallen leaves of *Quercus robur* in the reservation Jedlina (Warsaw district) and *Dasyscyphus pudicellus* (Quél.) Sacc. produced fruit bodies on dead culms of *Calamagrostis* sp. in the Białowieża National Park.

LITERATURA

- Dennis R. W. G., 1949, A revision of the British *Hyaloscyphaceae* with notes on related European species, Mycol. Pap. 32, Kew.
- Dennis R. W. G., 1960, British Cup Fungi and their allies, London.
- Eichler B., 1907, Trzeci przyczynek do flory grzybów okolic Międzyrzecza, Pam. Fiz. 19:3–39.
- Höhnelt von F., 1905, Mycologische Fragmente, Ann. Mycol. 3:402–409, Berlin.
- Nannfeldt J. A., 1932, Studien über die Morphologie und Systematik der nicht-lichenisierten, inoperculaten Discomyceten, Nov. Act. Reg. Soc. Sci. Upsal., ser. IV, 8 (2):1–368, Upsala.
- Moser M., 1963, Ascomyceten. In: Kleine Kryptogamenflora, 2a, Jena.
- Naumov N. A., 1964, Flora gribov leningradskoj oblasti II. Diskomicety, Moskwa-Leningrad.
- Rehm H., 1896, Ascomyceten: Hysteriaceen und Discomyceten. In: Rabenhorst's Krypt.-Fl. 1 (3), Leipzig.
- Rehm H., 1905, Ascomycetes exs. Fasc. 35, Ann. Mycol. 3:409–417.
- Saccardo P. A., 1889, Sylloge fungorum omnium hucusque cognitorum, 7–8, Pavia.
- Schroeter J., 1908, Die Pilze Schlesiens, 2, Berlin.
- Seaver F. J., 1951, The North American Cup-fungi (Inoperclates), New York.
- Velenovský J., 1934, Monografia Discomycetum, Bohemiae, 1–2, Pragae.